

חומש רס"י משולב

פרשת נח, בראשית ו (ט) - יא, קנ"ג פסוקים

פרק ו

(ט) אֱלֹהִים תֹּלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֶרֶתוֹ אֶת־הָאֱלֹהִים
הַתְּהִלָּה־נֹחַ:

חלה תולדות נח נח איש צדיק. הואיל והזכירו סיפר בשבחו, שנאמר (משלי י ז) זכר צדיק לברכה. דבר אחר, ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים.

דורותיו. יש מרביתו דורשים אותו לשבת, כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכולם.

את האלהים התהלך נח. ובאברהם הוא אומר (לקמן יז א) התהלך לפני, (לקמן כד מ) אשר התהלכתי לפניו, נח היה צריך סעד לתומכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו.

התהלך. לשון עבר, וזהו שמושו של ל' בלשון כבד, משמשת להבא ולשעבר בלשון אחד, (לקמן יג יז) קום התהלך להבא, התהלך נח - לשעבר. התפלל בעד עבדיך (ש"א יב יט) להבא, ובא והתפלל אל הבית הזה (מלכים א ח מב) לשון עבר, אלא שהו"ו שבראשו הופכו להבא:

(י) וַיֹּלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת:

(יא) וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, וַתִּשְׁחַת. לשון ערוה ועבודה זרה, כמו (דברים ד טז) פן תשחיתון, (פסוק הבא) כי השחית כל בשר וגו', וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָם. גול:

(יב) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־בִשָּׁר אֶת־דַּרְכּוֹ
עַל־הָאָרֶץ. אפילו בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן: ם

(יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵן כָּן כִּלְבִּשָׁךְ כֹּא לִפְנֵי - כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודה זרה, אנדרלמוסיה באה לעולם והורגת טובים ורעים, כִּי־מִלֵּאָה הָאָרֶץ חָמָם מִפְּנֵיהֶם - לא נחתם גזר דינם אלא על הגול, והנני מִשְׁחִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ. כמו מן הארץ, ודומה לו (שמות ט כט) כצאתי את העיר, מן העיר, (מ"א טו כג) חלה את רגליו, מן רגליו. דבר אחר, 'את הארץ' - עם הארץ, שאף שלושה טפחים של עומק המחרישה נמחו ונטשטשו:

(יד) עֲשֵׂה לָךְ תֵּבַת - הרבה ריוח והצלחה לפניו, ולמה הטריחו בבנין זה, כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה מאה ועשרים שנה ושואלין אותו מה זאת לך, והוא אומר להם עתיד הקדוש ברוך הוא להביא מבול לעולם, אולי ישובו, עֲצִי־גִפְרִי - כך שמו. ולמה ממין זה, על שם גפרית, שגזור עליהם להמחות בו, קָנִים - מדורים מדורים לכל בהמה

וחיה תעשה את־התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בכל־כָּר. זפת בלשון ארמי, ומצינו בתלמוד כופרא. בתיבתו של משה, על ידי שהיו המים תשים, דיה בחומר מבפנים וזפת מבחוץ, ועוד כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת, אבל כאן מפני חוזק המים זפתה מבית ומבחוץ:

(טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אָרְךָ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ:

(טז) צִוְּהָ - יש אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה המאירה להם, תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּהּ תִּכְלְלָהּ מִלְּמַעַלָּה - כסויה משופע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה, כדי שיזובו המים למטה, וַתַּחַת הַתֵּבָה בַּצִּדָּה תֵּשֶׂה - שלא יפלו הגשמים בה, תִּחְתִּים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה. שלוש עליות זו על גב זו, עליונים לאדם, אמצעים למדור [בהמה], תחתיים לזבל:

(יז) וְאֲנִי הֲנִי מְבִיא - הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני כבר (תהלים ח ה) מה אנוש כי תזכרנו, אֶת־הַמָּבּוּל מִן־עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחַת כִּלְבִּשָׁר אֲשֶׁר־בָּהּ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל־אֲשֶׁר־בָּאֶרֶץ יָגוּעַ:

מבול. שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה לנמוך, וזהו לשון אונקלוס שתרגם 'טופנא', שהציף את הכל והביאם לבבל שהיא עמוקה, לכך נקראת 'שנער', שנערו שם כל מתי מבול:

(יח) וַהֲקַמְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּךָ - ברית היה צריך על הפירות שלא ירקבו ויעפשו, ושלא יהרגוהו רשעים שבדור, וְכָאתָ אֶל־הַתֵּבָה אֹתָהּ וּבִנְיָךְ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשְׁי־בְנֶיךָ אִתְּךָ: חתם ובניך ואשתך. האנשים לבד והנשים לבד, מכאן שנאסרו בתשימוש המיטה:

(יט) וּמִכָּל־חַיִּי - אפילו שדים, מִכָּל־בֶּשֶׂר שְׁנַיִם מִכָּל - מן הפחות שבהם לא פחתו משנים, אחד זכר ואחד נקבה, תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְחַיִּית אִתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה יְהִיוּ:

(כ) מִדְּעוּף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹא אִלֶּיךָ לְחַיִּיתוֹ: מהעוף למינהו. אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם, ומאליהם באו, וכל שהתיבה קולטתו הכניס בה:

(כא) וְאֹתָהּ קָדַלְךָ מִכָּל־מֵאֻכָּל אֲשֶׁר יֹאכֵל וְאִסַּפְתָּ אֵלָיךָ וְהָיָה לָךְ וְלָהֶם לְאֻכָּלָהּ:

(כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כִּן עָשָׂה: ויעש נח. זה בנין התיבה: ם

*

פרק 2

(א) ויאמר יקנוק לנח באיאתה וכלביתך אליהתבה כייאתך ראייתי צדיק לפני בך הנה כי אותך ראיתי צדיק. ולא נאמר צדיק תמים, מכאן שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו:

(ב) מכל הבהמה הטהורה - העתידה להיות טהורה לישראל, למדנו שלמד נח תורה, תקחילך שבעה שבעה איש ואשתו - כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו, ומן הבהמה אשר לא טהרה הוא שנים איש ואשתו:

(ג) גם מעוף השמים שבעה שבעה - בטהורים הכתוב מדבר, וילמד סתום מן המפורש, זכר ונקבה לחיות זרע עלפני כל הארץ:

(ד) כי לימים עוד שבעה - אלו שבעת ימי אבלו של מתושלח הצדיק, שחס הקדוש ברוך הוא על כבודו ועיכב את הפורענות. צא וחשוב שנותיו של מתושלח, ותמצא שהם כלים בשנת שש מאות שנה לחי נח. כי לימים עוד, מהו עוד, זמן אחר זמן, זה נוסף על מאה ועשרים שנה, אנכי ממטיר עליהארץ ארבעים יום וארבעים לילה - כנגד יצירת הולד, שקלקלו להטריח ליוצרם לצור צורת ממזרים, ומחיתי את כל היקום אשר עשיתי מעל פני האדמה:

(ה) ויעש נח ככל אשר צוהו יקנוק ויעש נח. זה ביאתו לתיבה:

(ו) ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים עליהארץ:

(ז) ויבא נח ובניו ואשתו ונשיבניו - האנשים לבד והנשים לבד, לפי שנאסרו בתשמיש המיטה, מפני שהעולם היה שרוי בצער, אתו אל התבה כפני מן המבול. אף נח מקטני אמונה היה, מאמין ואינו מאמין שיבוא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים:

(ח) מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה ומן העוף וכל אשר רמש עליהאדמה:

(ט) שנים שנים - כולם הושוו במנין זה, מן הפחות היו שנים, באו אל נח אליהתבה, בלו אל נח. מאליהן, זכר ונקבה כאשר צוה אלהים את נח:

(י) ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו עליהארץ:

(יא) בשנת שש מאות שנה לחיית נח בחיית השני - רבי אליעזר אומר זה מרחשון, רבי יהושע אומר זה אייר, בשבעה עשר יום לחודש, ביום הזה נבקעו - להוציא מימיהן, כל מעינת תהום רבה - מידה כנגד מידה, הם חטאו ברבה רעת האדם (לעיל ו ה), ולקו בתהום רבה, וארבת השמים נפתחו:

(יב) ויהי הגשם עליהארץ - ולהלן הוא אומר (פס' יז) ויהי המבול, אלא כשהורידן הורידן ברחמים, שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול, ארבעים יום וארבעים לילה. אין יום ראשון מן המנין לפי שאין לילו עמו, שהרי כתיב ביום הזה נבקעו כל מעינות, נמצאו ארבעים יום כלים בכ"ח בכסליו לרבי אליעזר, שהחודשים נמנין כסדרן אחד מלא ואחד חסר, הרי שנים עשר ממרחשון (מ"ח עד כט בחודש) ועשרים ושמונה מכסליו:

(יג) בעצם היום הזה בא נח ושםיהם ויפת בני נח ואשת נח ושלשת נשי בניו אתם אליהתבה: בעצם היום הזה. לימדך הכתוב שהיו בני דורו אומרים, אילו אנו רואים אותו נכנס לתיבה אנו שוברין אותה והורגין אותו, אמר הקדוש ברוך הוא - אני מכניסו לעיני כולם ונראה דבר מי יקום:

(יד) הנה וכל החיה למינה וכל הבהמה למינה וכל הרמש הרמש עליהארץ למינה וכל העוף למינהו כל צפור כל כנף. דבוק הוא, צפור של כל מין כנף, לרבות חגבים. (כנף לשון נוצה, כמו (ויקרא א יז) 'ושסע אותו בכנפיו' - שאפילו נוצתה עולה, אף כאן צפור כל מין מראית נוצה):

(טו) ויבאו אליהם אליהתבה שנים שנים מכל הבשר אשר בו רוח חיים:

(טז) והבאים זכר ונקבה מכל בשר באו כאשר צוה אתו אלהים ויסגר יקנוק בפניו. הגין עליו שלא ישברוהו, הקיף התיבה דובים ואריות והיו הורגים בהם. ופשוטו של מקרא - סגר כנגדו מן המים, וכן כל 'בעד' שבמקרא לשון כנגד הוא, (להלן כ יח) בעד כל רחם, (מ"ב ד ד) בעדך ובעד בניך, (איוב ב ד) עור בעד עור, (תהלים ג ד) מוגן בעדי, (ש"א יב יט) התפלל בעד עבדך, - כנגד עבדך:

*

שלישי

(יז) ויהי המבול ארבעים יום עליהארץ וירבו המים וישאו אתהתבה ותרם מעל הארץ. משוקעת היתה במים אחת עשרה אמה, כספינה טעונה המשוקעת מקצתה במים, ומקראות שלפניו יוכיחו: (לקמן ח ז)

(יח) ויגברו - מאליהן המים וירבו מאד עליהארץ ותלך התבה עלפני המים:

(יט) והמים גברו מאד מאד עליהארץ ויכסו כל החיים אשר תחת כל השמים:

(כ) חמש עשרה אמה מלמעלה - למעלה של כל עובה כל ההרים, לאחר שהושוו המים לראשי ההרים, גברו המים ויכסו ההרים:

(כא) וינעו כל בשר הרמש עליהארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל השרץ השרץ עליהארץ וכל האדם:

(כב) כל אשר נשמת רוח חיים - נשימה של רוח חיים באפיו מכל אשר בקרבה - ולא דגים שבים מותו:

(כג) ולימח את כל היקום אשר עלפני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש עד עוף השמים וימחו מן הארץ, וימח. לשון ויפעל הוא, ואינו לשון ויפגעל, והוא מגזרת ויפן, ויבן. כל תיבה שסופה ה"א כגון בנה, מחה, קנה, כשהוא נותן וי"ו י"ד בראשה נקוד בחירק תחת הוי"ד -

וישאר אך נח ואשר אתו בתבה: אך נח. לבד נח, זהו פשוטו, ומדרש אגדה - היה גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות. ויש אומרים שאיחר מזונות לארי והכישו, ועליו נאמר (משלי יא לא) הן צדיק בארץ ישולם:

(כד) ויגברו המים עליהארץ חמשים ומאת יום:

פרק ח

נראו, נמצא שחברו במרחשון, והוא קורא אותו ראשון ואין זה אלא תשרי, שהוא ראשון לבריאת עולם, ולרבי יהושע הוא ניסן:

(ו) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם - משנראו ראשי ההרים, ויפתח נח את־חלון התבה אשר עשה. לצהר, ולא זה פתח התיבה העשוי לביאה ויציאה:

(ז) וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֶרֶב וַיֵּצֵא יָצוֹא וְשׁוּב - הולך ומקיף סביבות התיבה. ולא הלך בשליחותו, שהיה חושדו על בת זוג, כמו ששנינו באגדת חלק (סנהדרין קח:). עַד־יָבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: על יבוסת המים. פשוטו כמשמעו. אבל מדרש אגדה - מוכן היה העורב לשליחות אחרת בעצירת גשמים בימי אליהו, שנאמר (מלכים א' יז ו) והעורבים מביאים לו לחם ובשר:

(ח) וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאֵתוֹ לִרְאוֹת הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאָרֶץ: וישלח את היונה. לסוף שבעה ימים, שהרי כתיב (להלן פס' י) ויחל עוד שבעת ימים אחרים, מכלל זה אתה למד שאף בראשונה הוחל שבעה ימים. וַיִּשְׁלַח. אין זה לשון שליחות אלא לשון שלוח, שלחה ללכת לדרכה, ובזו יראה אם קלו המים, שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו:

(ט) וְלֹא־מָצָא הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשֶׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יְדוֹ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה:

(י) וַיַּחֲלֵ עוד שבעת ימים אחרים, ויחל. לשון המתנה, וכן (איוב כט כא) לי שמעו ויחלו, והרבה יש במקרא, ויסף שלח את־היונה מן־התבה:

(יא) וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לֵּעַת עֶרֶב וְהָיָה עַל־הַיָּדַיִם טָרֶף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:

טָרֶף בְּפִיהָ. אומר אני שזכר היה, לכן קוראו פעמים לשון זכר ופעמים לשון נקבה, לפי שכל יונה שבמקרא לשון נקבה, כמו (שה"ש ה יב) כיונים על אפיקי מים רוחצות, (יחזקאל ז טז) כיוני הגאיות כולם הומות, וכמו (הושע ז יא) כיונה פותה.

טָרֶף. חטף. ומדרש אגדה לשון מזון, ודרשו 'בפיה' לשון מאמר, אמרה - יהיו מזונותי מרורין כזית בידו של הקדוש ברוך הוא, ולא מתוקן כדבש בידי בשר ודם:

(יב) וַיַּחֲלֵ עוד שבעת ימים אחרים, ויחל. הוא לשון ויחל, אלא שזה לשון ויפעל וזה לשון ויתפעל. ויחל - וימתין, ויחל - ויתמתן, ויִשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא־יִסְפָּה שׁוּב־אֵלָיו עוד:

(יג) וַיְהִי בָאֶחָת וַיִּשְׁמְאוּ שְׁנֵי בְּרָאשֵׁינָּה - לרבי אליעזר הוא תשרי, ולרבי יהושע הוא ניסן, בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ חֲרָבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסֶר נֹחַ אֶת־מִקְסָה הַתֵּבָה וַיֵּרָא וְהָיָה חֲרָבוּ פְּנֵי הָאָרֶץ. נעשה כמין טיט, שקרמו פניה של מעלה:

(יד) וּבַחֲדָשׁ הַשֵּׁנִי בַשְּׁבַעַה וַעֲשָׂרִים יוֹם לַחֲדָשׁ - וירידתן בחודש השני ב"ז, אלו אחד עשר ימים שהחמה יתירה על הלבנה, שמשפט דור המבול שנה תמימה היה, יבִשָּׁה הָאָרֶץ. נעשה גריד כהלכתה: ם

*

רביעי

(א) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים - זה השם מידת הדין הוא, ונהפכה למידת רחמים על ידי תפילת הצדיקים. ורשעתן של רשעים הופכת מידת רחמים למידת הדין, שנאמר (לעיל ו ה-ז) וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' ויאמר ה' אמתה, והוא שם מידת הרחמים, אֶת־נֹחַ וְאֶת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה - מה זכר להם לבהמות, זכות שלא השחיתו דרכם קודם לכן (לעיל ו כ), ושלא שמשו בתיבה, וַיַּעֲבֹר אֱלֹהִים רוּחַ - רוח תנחומין והנחה עברה לפניו, עַל־הָאָרֶץ - על עסקי הארץ, וַיִּשְׁכְּבוּ הַמַּיִם. כמו (אסתר ב א) כשוך חמת המלך, לשון הנחת חימה:

(ב) וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנֵת תְּהוֹם - כשנפתחו כתיב (לעיל ז יא) כל מעינות, וכאן אין כתיב כל, לפי שנשתתירו מהם אותן שיש בהם צורך לעולם, כגון חמי טבריא וכיוצא בהם, וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם וַיִּכְלָא הַנֶּשֶׁם מִן־הַשָּׁמַיִם: ויכלא. וַיִּפְנֶעַ, כמו (תהלים מ יב) לא תכלא רחמין, (לקמן כג ו) לא יכלה ממך:

(ג) וַיִּשְׁכְּבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלּוֹד וַיָּשׁוּב וַיַּחֲסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה הַמַּיִשִּׁים וּמִאֲתָת יוֹם. התחילו לחסור, והוא אחד בסיון. כיצד, בעשרים ושבעה בבסליו פסקו הגשמים, הרי שלושה מכסליו ועשרים ותשעה מטבת - הרי שלושים ושנים, ושבת ואדר וניסן ואייר - מאה ושמונה עשר, הרי מאה וחמישים:

(ד) וַתֵּנַח הַתֵּבָה בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי - סיון, והוא שביעי לכסליו שבו פסקו הגשמים. בַּשְּׁבַעַה־עֶשְׂרִי יוֹם לַחֲדָשׁ עַל הַר־אַרְרט:

בַּשְּׁבַעַה עֶשְׂרִי יוֹם. מכאן אתה למד שהיתה התיבה משוקעת במים אחת עשרה אמה, שהרי כתיב (פסוק הבא) בעשירי באחד לחודש נראו ראשי ההרים, זה אב שהוא עשירי (למרחשון) לירידת גשמים, והם היו גבוהים על ההרים חמש עשרה אמה, וחסרו מיום אחד בסיון עד אחד באב חמש עשרה אמה לששים יום, הרי אמה לארבעה ימים, נמצא שבששה עשר בסיון לא חסרו אלא ארבע אמות, ונחה התיבה ליום המחרת, למדת שהיתה משוקעת אחת עשרה אמה במים שעל ראשי ההרים:

(ה) וְהַמַּיִם הָיוּ הַלּוֹד וַיַּחֲסֹר עַד הַחֲדָשׁ הָעֲשִׂירִי בְּעֶשְׂרִי בָּאֶחָד לַחֲדָשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הַהָרִים:

בְּעֶשְׂרִי וּגו'. נראו ראשי ההרים. זה אב, שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם. ואם תאמר הוא אלול, ועשירי לכסליו שפסק הגשם, כשם שאתה אומר בחודש השביעי סיון והוא שביעי להפסקה.

אי אפשר לומר כן, על כרחך שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה, שהרי לא כלו ארבעים יום של ירידת גשמים ומאה וחמישים של תגבורת המים עד אחד בסיון, ואם אתה אומר שביעי לירידה אין זה סיון.

והעשירי אי אפשר למנות אלא לירידה, שאם אתה אומר להפסקה והוא אלול, אי אתה מוצא (להלן פס' יג) בראשון באחד לחודש חרבו המים מעל הארץ, שהרי מקץ ארבעים משנראו ראשי ההרים שלח את העורב, ועשרים ואחד יום הוחל בשליחות היונה, הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה, ואם תאמר באלול

(טו) וידבר אלהים אל־נח לאמר:

(טז) צא מן־התבה אתה ואשתך ובניך ונשי־בניך אתך: אתה ואשתך. איש ואשתו, כאן התיר להם תשמיש המיטה:

(יז) כִּלְהִיחִיה אֲשֶׁר־אתך מכל־בשר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ הוצא הַיָּצָא אִתְּךָ, הוֹלֵא. הוצא כתיב, הוצא קרי. היצא - אמור להם שיצאו, הוצא - אם אינם רוצים לצאת, הוציאם אתה, וְשָׂרְצוּ בָאָרֶץ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל־הָאָרֶץ: וְשָׂרְצוּ בָאָרֶץ, ולא בתיבה, מגיד שאף הבהמה והעוף נאסרו בתשמיש:

(יח) וַיֵּצְאוּ־נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנִשְׁי־בָנָיו אִתּוֹ:

(יט) כִּלְהִיחִיה כִּלְהִיחִיה וְכָל־הָעוֹף כָּל־רֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם - קבלו עליהם על מנת לידבק במינן יֵצְאוּ מִן־הַתֵּבָה:

(כ) וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל־הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלָת מִמֶּנֶּה. אמר, לא ציוה לי הקדוש ברוך הוא להכניס מאלו שבעה שבעה אלא כדי להקריב קרבן מהם:

(כא) וַיִּרַח יְקֹנֶן אֶת־רִיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְקֹנֶן אֶל־לְבוֹ לֹא־אֶסְפֶּה לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בְּעֵבֶר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע מִנְּעֻרָיו - מנעריו כתיב, משננער לצאת ממעי אימו ניתן בו יצר הרע, וְלֹא־אֶסְפֶּה עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי כָּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי:

לֹא אוֹסִיף, וְלֹא אוֹסִיף. כָּפַל הדבר לשבועה, הוא שכתוב (ישעיהו נד ט, הפטרת הפרשה) אשר נשבעתי מעבור מי נח, ולא מצינו בה שבועה אלא זו שכפל דבריו והיא שבועה, וכן דרשו חכמים במסכת שבועות (לו):

(כב) עַד כִּלְיֵי־הָאָרֶץ זֶרַע וְקִצִּיר וְקָרָם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיִּזְלַח לֹא יִשְׁבְּתוּ:

עוד כל ימי הארץ וגו' לֹא יִשְׁבְּתוּ. ששה עתים הללו, שני חודשים לכל אחד ואחד, כמו ששנינו - חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו זרע, חצי כסליו וטבת וחצי שבט (קור) [חורף] וכו', בבבא מציעא (קו):

(כג) עַד כִּלְיֵי־הָאָרֶץ זֶרַע וְקִצִּיר - חצי ניסן ואייר וחצי סיון, וְקָרָם - קשה מחורף, וְקָרָם - הוא סוף ימות החמה, חצי אב ואלול וחצי תשרי, שהעולם חם ביותר, כמו ששנינו במסכת יומא (כט). שלח קייטא קשי מקייטא, וְקִיץ - חצי סיון תמוז וחצי אב, הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמייבשים אותן בשדות, ושמו קיץ, כמו (שמואל ב טז ב) והלחם והקיץ לאכול הנערים, וְחֹרֶף - עת זרע שעורים וקטניות החריפין להתבשל מהר, והוא [י"ג - קור הוא] חצי שבט ואדר וחצי ניסן, וַיִּזְלַח לֹא יִשְׁבְּתוּ:

ויוס וזילה לֹא יִשְׁבְּתוּ. מכלל ששבתו כל ימות המבול, שלא שמשו המזלות ולא ניכר בין יום ובין לילה.

לֹא יִשְׁבְּתוּ. לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן:*

פרק ט

(א) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלֵּא אֶת־הָאָרֶץ:

(ב) וּמִורֹאֲכֶם וַחֲתֻכְכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם כְּכָל־אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־דְּגֵי הַיָּם בְּיֶדְכֶם נָתַנּוּ: וַחֲתֻכְכֶם. ואימתכם, כמו 'תראו חתת' (איוב ו כא). ואגדה - לשון חיות, שכל זמן שהתנוק בן יומו חי אין אתה צריך לשומרו מן העכברים, עוג מלך הבשן מת, צריך לשומרו מן העכברים, שנאמר וּמִורֹאֲכֶם וַחֲתֻכְכֶם יִהְיֶה, אימתי יהיה מוראכם על החיות, כל זמן שאתם חיים:

(ג) כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֻכְלָה בְּיֶדְךָ עֹשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־שְׂלֵא הָרִשִּׁיתִי לָאָדָם הָרִאשׁוֹן לֵאכּוֹל בָּשָׂר אֲלָא יִרְק עֵשֶׂב, ולכם כירק עֵשֶׂב שֶׁהִפְקַדְתִּי לָאָדָם הָרִאשׁוֹן, נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל־:

(ד) אֶדְ־בִשָּׂר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לָא תֹאכְלוּ:

בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ. אסר להם אבר מן החי, כלומר כל זמן שנפשו בדמו לא תאכלו הבשר. בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ. בעוד נפשו בו. בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ לֹא תֹאכְלוּ. הרי אבר מן החי, ואף בנפשו דמו לא תאכלו, הרי דם מן החי:

(ה) וְאֵךְ אֶת־דָּמְכֶם לְנִפְשֵׁיכֶם אֲדֹרֶשׁ, וְאֵךְ אֵת דַּמְכֶם. אף על פי שהתירתי לכם נטילת נשמה בבהמה, את דמכם אדרוש מהשופך דם עצמו. לְנִפְשֵׁיכֶם. אף החונק עצמו, אף על פי שלא יצא ממנו דם.

מִיָּד כִּלְיִיהָ אֲדֹרֶשְׁנָה - לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוח בהן, שנאמר (תהלים מט יג) 'נמשל כבהמות נדמו', לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות, וּמִיָּד הָאָדָם מִיָּד אִישׁ אָחִיו אֲדֹרֶשׁ אֶת־נִפְשׁוֹ הָאָדָם:

וּמִיָּד הָאָדָם. מיד ההורג במזיד ואין עדים אני אדרוש.

מִיָּד אִישׁ אָחִיו. מיד שהוא אורב לו כאח והרגו שונג, אני אדרוש, אם לא יגלה ויבקש על עונו לימחל, שאף השונג צריך כפרה, ואם אין עדים לחייבו גלות והוא אינו נכנע, הקדוש ברוך הוא דורש ממנו, כמו שדרשו רבותינו ז"ל והאלהים אנה לידו במסכת מכות (י:), הקדוש ברוך הוא מזמנן לפונדק אחד וכו':

(ו) שִׁפְךָ דָּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ - אם יש עדים המיתורו אתם, למה, כי בצלם אלהים וגו' בִּי בְּצֵלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם. זה מקרא חסר, וצריך להיות עשה העושה את האדם, וכן הרבה במקרא:

(ז) וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שָׂרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ: פְּרוּ וּרְבוּ. לפי פשוטו - הראשונה לברכה, וכאן לצווי. ולפי מדרשו - להקיש מי שאינו עוסק בפריה ורביה לשופך דמים: *

*

חמישי

(ח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר:

(ט) וְאֵנִי הֹנֵנִי מִקִּים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זֶרְעְכֶם אֶחֱרִיכֶם: וְאֵנִי. הנני מסכים אני עמך, שהיה נח דואג לעסוק בפריה ורביה, עד שהבטיחו הקדוש ברוך הוא שלא לשחת את העולם עוד, וכן עשה. ובאחרונה אמר לו הנני מסכים לעשות קיום וחיוזק ברית להבטחתי, ואתן לך אות:

ונתקלל (להלן פס' כה). וידא את ערות אביו. יש אומרים סרסו, ויש אומרים רבעו, ויגד לשני אחיו בחייו:

(כג) וַיִּקַּח שָׁם וַיִּפֹּת אֶת־הַשְּׁמֵלָה - אין כתיב כאן ויקחו אלא ויקח, לימד על שם שנתאמן במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית. ויפת זכה לקבורה לבניו, שנאמר 'אתן לנוג מקום שם קבר' (יחזקאל לט יא). וחם שביזה את אביו, נאמר בזרעו 'כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשוף שת' וגו' (ישעיה כ ד), וישימו על־שכם שניהם וילכו אחרנית ויכפו את ערות אביהם ופניהם אחרנית - למה נאמר פעם שניה, מלמד שכשקברו אצלו והוצרכו להפוך עצמם לכסותו, הפכו פניהם אחרנית, וערות אביהם לא ראו:

(כד) וַיִּקֶּץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֶת־אֲשֶׁר־עָשָׂה־לּוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן. הפסול והבזוי, כמו 'הנה קטן נתתיך בגוים בזוי באדם' (ירמיה מט טו):

(כה) וַיֹּאמֶר אֲרוּרֹךְ בְּנֵעָן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֹחִיו: אכור כנען. אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי אחר לשמשני, ארוך בן רביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים, שהוטל עליהם טורח עבודתי מעתה. ומה ראה חם שסרסו, אמר להם לאחיו, אדם הראשון שני בנים היו לו, והרג זה את זה בשביל ירושת העולם, ואביו יש לו שלושה בנים ועודנו מבקש בן רביעי:

(כו) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יִקְנֶה אֱלֹהֵי שָׁם - שעתידי לשמור הבטחתו לזרעו לתת להם את ארץ כנען, ויהי כנען עבד למו. למס עובד:

(כז) וַיִּפֹּת אֱלֹהִים לַיִּפֹּת - מתורגם 'יפת' - ירחיב, וישכן באהל־ישם - ישרה שכינונו בישראל. ומדרש חכמים, אף על פי שיפת אלהים ליפת, שבנה כורש שהיה מבני יפת בית שני, לא שרתה בו שכנה, והיכן שרתה, במקדש ראשון שבנה שלמה שהיה מבני שם, ויהי כנען עבד למו. אף משיגלו בני שם, ימכרו להם עבדים מבני כנען:

(כח) וַיַּחֲיֶינָה אַחֵר הַמִּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה: (כט) וַיְהִי כְלִי־מִי־נֶחַ תִּשָּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: פ

פרקי

(א) ואלה תולדות בני־נח שם חם ויפת ויילדו להם בנים אחר המבול:

(ב) בני יפת גמר ומנוג ומדי וינו ונתבל ומשך ותירם. זו פרס:

(ג) ובני גמר אשכנז וריפת ותנרמה: (ד) ובני ינו אלישיה ותרישיש בתיס ודרנים: (ה) מאלה נפרדו אי הגוים בארצותם איש לשננו למשפחתם בגויהם: (ו) ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען: (ז) ובני כוש סבא ותוילה וסבתה ורעמה וסבתא ובני רעמה שבא ודרן:

(ח) וכוש ילד את־נמרד הוא החל להיות גבר בארץ. להמרוד כל העולם על הקדוש ברוך הוא בעצת דור הפלגה:

(ט) הוא־היה גבר־ציד - צד דעתן של בריות בפיו ומטען למרוד במקום. לפני יקנך - מתכוין להקניטו על פניו, על־כן יאמר בנמרד גבור ציד - על כל אדם מרשיע בעזות פנים, יודע רבונו ומתכוין למרוד בו, יאמר זה כנמרוד גבור ציד לפני יקנך:

(י) ואת כל־נפש החיה אשר אתכם בעוף בבהמה ובכל־חית הארץ אתכם - הם המתהלכים עם הבריות, מכל יצאי הבהמה - להביא שקצים ורמשים, לכל חית הארץ. להביא המזיקין, שאינן בכלל החיה אשר אתכם, שאין הילוכן עם הבריות:

(יא) וחקמתי את־בריתי אתכם - אעשה קיום לבריתי, ומהו קיומו, את הקשת כמו שמסיים והולך, ולא־יפרת כל־בשר עוד מפני המבול ולא־יהיה עוד מבול לשחת הארץ:

(יב) ויאמר אלהים זאת אות־הברית אשר־אני נתן ביני וביניכם ובין כל־נפש חיה אשר אתכם לדורת עולם. נכתב חסר, שיש דורות שלא הוצרכו לאות, לפי שצדיקים גמורים היו, כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה ודורו של רבי שמעון בן יוחאי:

(יג) את־קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ:

(יד) והיה בענני ענן על־הארץ - כשתעלה במחשבה לפני להביא חושך ואבדון לעולם, ונראתה הקשת בענן:

(טו) וזכרתי את־בריתי אשר ביני וביניכם ובין כל־נפש חיה בכל־בשר ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל־בשר:

(טז) והיתה הקשת בענן וראייתה לזכר ברית עולם בין אלהים ובין כל־נפש חיה בכל־בשר אשר על־הארץ: בין אלהים ובין כל נפש חיה. בין מידת הדין של מעלה וביניכם. שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה, אלא זהו מדרשו, כשתבוא מידת הדין לקטרג עליכם לחייב אתכם, אני רואה את האות ונוכח:

(יז) ויאמר אלהים אל־נח זאת אות־הברית - הראהו הקשת ואמר לו - הרי האות שאמרתי, אשר הקמתי ביני ובין כל־בשר אשר על־הארץ: פ

*

ששי

(יח) ויהיו בני־נח היצאים מן־הבהמה שם וחס ויפת וחס הוא אבי כנען. למה הוצרך לומר כאן, לפי שהפרשה עסוקה ובאה בשכרותו של נח שקלקל בה חם, ועל ידו נתקלל כנען, ועדיין לא כתב תולדות חם, ולא ידענו שכנען בנו, לפיכך הוצרך לומר כאן 'וחם הוא אבי כנען':

(יט) שלשה אלה בני־נח ומאלה נפצה כל־הארץ:

(כ) ויחל נח - עשה עצמו חולין, שהיה לו לעסוק תחילה בנטיעה אחרת, איש הארמה - אדוני האדמה, כמו 'איש נעמי' (רות א ג), ויטע כרם. כשונכס לתיבה הכניס עימו זמורות ויחורי תאנים:

(כא) וישת מין־הבשר ויתגל - לשון ויתפעל, בתוך אהלה. אהלה כתיב, רמז לעשרה שבטים שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה, שגלו על עסקי היין, שנאמר 'השותים במזרקי יין' (עמוס ו:ו):*

(כב) וירא חם אבי כנען את ערות אביו, וידא חם אבי כנען. יש מרבתינו אומרים כנען ראה והגיד לאביו, לכך הוזכר על הדבר

(י) ויהי ראשית ממלכתו בבל וארד ואבד וכלה בארץ שנער:

(יא) מן הארץ ההיא יצא אשור - כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל, יצא מתוכם, וכן אתניעה ואת רהבת עיר ואת קלה:

(יב) ואת ירסן בין נינה ובין פלח הוא העיר הגדלה. היא נינוה, שנאמר (יונה ג ג) 'נינוה היתה עיר גדולה לאלהים':

(יג) ומצרים ילד את ילודים ואת ענמים ואת להבים - שפניהם דומים ללהב, ואת נפתחים:

(יד) ואת פתרים ואת כסלחים אשר יצאו משם פלשתים - משניהם יצאו, שהיו פתוסים וכסלחים מחליפין משכב נשותיהם אלו לאלו, ויצאו מהם פלשתים, ואת פתרים: ס

(טו) וינען ילד את צידן בכור ואת חת: (טז) ואת היבוס ואת האמרי ואת הגרזני: (יז) ואת החני ואת הערקי ואת היסני:

(יח) ואת הארורי ואת העמרי ואת החמתי ואחר נפצו משפחות הכנעני: ואחר נפולו. מאלו נפוצו משפחות הרבה:

(יט) ויהי גבול הכנעני - סוף ארצו. כל גבול שבמקרא לשון סוף וקצה, מצידין באכה גרה עד עזה באכה סדמה ועמרה וארמה וצבים עד לשע: נאכה. שם דבר. ולי נראה, כאדם האומר לחבירו 'גבול זה מגיע עד אשר תבוא לגבול פלוני':

(כ) אלה בנייהם למשפחתם ללשנתם בארצותם בניהם: ללשונותם נאכלותם. אף על פי שנחלקו ללשונות וארצות, כולם בני חם הם: ס

(כא) ולשם ילד גסה הוא אבי כל בני עבר הנחר היה שם, אחי יפת הגדול:

אחי יפת הגדול. איני יודע אם יפת הגדול אם שם, כשהוא אומר (להלן יא י) שם בן מאת שנה וגו' שנתים אחר המבול, הוא אומר יפת הגדול, שהרי בן חמש מאות שנה היה נח כשהתחיל להוליד, והמבול היה בשנת שש מאות שנה לנח, נמצא שהגדול בבניו היה בן מאה שנה, ושם לא הגיע למאה שנה עד שנתים אחר המבול.

אחי יפת. ולא אחי חם, שאלו שניהם כיבדו את אביהם, וזה ביזהו:

(כב) בני שם עילם ואשור וארפכשד ונחור וארם: (כג) ובני ארם עוז וחויל וגתר ומש: (כד) וארפכשד ילד את שלח ושלח ילד את עבר:

(כה) ולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג כי כימיו נפלגה הארץ - נתבלבלו הלשונות, ונפוצו מן הבקעה, ונתפלגו בכל העולם. למדנו שהיה עבר נביא, שקרא שם בנו על שם העתיד. ושנינו בסדר עולם (פרק א) שבסוף ימיו נתפלגו, שאם תאמר בתחילת ימיו, הרי יקטן אחיו צעיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן, שנאמר (פסוק הבא) ויקטן ילד וגו', ואחר כך (לקמן יא א) ויהי כל הארץ וגו'. ואם תאמר באמצע ימיו, לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, הא למדת שבשנת מות פלג נתפלגו.

ושם אחיו יקטן. שהיה עניו ומקטין עצמו, לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו:

(כו) ויקטן ילד את אלמורד ואת שלח ואת חצרמות - על שם מקומו, דברי אגדה (ב"ר), ואת ירח:

(כז) ואת הרום ואת איוול ואת דקלה: (כח) ואת עובל ואת אבימאל ואת שבא: (כט) ואת אופר ואת חוילה ואת יובב כל אלה בני יקטן: (ל) ויהי מושבם ממשא באכה ספרה הר הקדם: (לא) אלה בני שם למשפחתם ללשנתם בארצותם לבניהם: (לב) אלה משפחת בנייהם לתולדתם בניהם ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול: פ

*

שביעי

פרק יא

(א) ויהי כל הארץ שפה אחת - לשון הקודש, ודברים אחרים. באו בעצה אחת ואמרו - 'לא כל הימנו שיבור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה'. דבר אחר, על יחידו של עולם. דבר אחר, 'ודברים אחדים' - אמרו - אחת לאלף ושש מאות חמישים ושש שנים הרקיע מתמוטט כשם שעשה בימי המבול, בואו ונעשה לו סמוכות:

(ב) ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם: ויהי נסעם מקדם. שהיו יושבים שם, כדכתיב למעלה (י ל) ויהי מושבם וגו' הר הקדם, ונסעו משם לתור להם מקום להחזיק את כולם, ולא מצאו אלא שנער:

(ג) ויאמרו איש אל רעהו - אומה לאומה, מצרים לכוש, וכוש לפוט, ופוט לכנען, הבה - הזמינו עצמכם. כל 'הבה' לשון הזמנה הוא, שמכנים עצמן ומתחברים למלאכה, או לעצה, או למשא. הבה - הזמינו, אפריילייר בלע"ז [להיכון], נלכנה לבנים - שאין אבנים בבבל, שהיא בקעה, ונשרפה לשרפה - כך עושין הלבנים שקורין טיולי"ש בלע"ז [רעפים] שורפים אותן בכבשן, ויהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם לחמר. לטוח הקיר:

(ד) ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פנפון - שלא יביא עלינו שום מכה להפיצנו מכאן על פני כל הארץ:

(ה) ויבד יקוק לראות - לא הוצרך לכך, אלא בא ללמד לדיינים שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו. במדרש רבי תנחומא (אות יח), את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם. אלא בני מי, שמא בני חמורים וגמלים, אלא בני אדם הראשון שכפר את הטובה ואמר (לעיל ג יב) 'האשה אשר נתתה עמדי', אף אלו כפרו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומילטם מן המבול:

(ו) ויאמר יקוק הן עם אחד ושפה אחת לכולם וזה החלם לעשות, הן עם אחד. כל טובה זו יש עמה, שעם אחד הם ושפה אחת לכולם, ודבר זה החלו לעשות. החלם. כמו אמרם, עשותם, התחילו הם לעשות, ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות. בתמיה. יבצר לשון מניעה, כתרנומו (תקנע), ודומה לו 'בצור רוח נגידים' (תהלים עו ג):

ומנחם בן סרוק פירש 'אור' - בקעה, וכן 'בָּאֲרִים כְּבָדוֹ ה' (ישעיה כד טו), וכן 'מֵאֲוֶרֶת צָפְעוֹנִי' (שם יא ח). כל חור ובקע עמוק קרוי 'אור':

מַפְטִיר (כט) וַיִּקַּח אֲבָרָם וַנְּחֹר לָהֶם נָשִׁים שָׁם אֲשֶׁת־אֲבָרָם שָׂרִי וְשָׁם אֲשֶׁת־נְחֹר מִלְכָּה בַת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וְאָבִי יִסְכָּה. זו שרה, על שם שסוכה ברוח הקודש, ושהכל סוכין ביופיה. ועוד, יסכה לשון נסיכות, כמו שרה לשון שררה:

(ל) וַתְּהִי שָׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֶד:

(לא) וַיִּקַּח הָרָח אֶת־אֲבָרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בְּנֵיהֶן וְאֵת שָׂרִי כִלְתּוֹ אֲשֶׁת אֲבָרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם - וַיֵּצְאוּ תָרַח וְאֲבָרָם עִם לוֹט וּשְׂרִי מֵאֲוֶרֶת כְּשָׂדִים לִלְכֹּת אֶרֶצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד־הָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:

(לב) וַיְהִיו יְמֵי־תָרַח חֲמִשָּׁה שָׁנִים וּמֵאֹתָיִם שָׁנָה וַיָּמָת תָּרַח בְּחָרָן: ס

וימת תרח חמון. לאחר שיצא אברם מחרן ובא לארץ כנען והיה שם יותר מששים שנה, שהרי כתוב (להלן יב ד) ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן, ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אברם (לעיל פס' כו), הרי מאה ארבעים וחמש לתרח כשיצא אברם מחרן, עדיין נשארו משנותיו הרבה.

ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, שלא יהא הדבר מפורסם לכל, ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו, לפיכך קראו הכתוב מת, שהרשעים אף בחייהם קרוים מתים, והצדיקים אף במיתתן קרוים חיים, שנאמר 'ובניהו בן יהוידע בן איש חי' (שמואל ב' כג כ).

חמון. הענף הפוכה (ובספרים שלנו אינו כן), לומר לך - עד אברם היה חרון אף של מקום בעולם:

כלל העריכת: ההדגשה בפסוק היא של דיבור המתחיל ברש"י. (פונט מעט גדול יותר). לעיתים לצורך הרצף שולבו הדיבורים ברש"י סדר הפסוק, גם כש במקור הרש"י מופיע קודם הדיבור על סוף הפסוק ואח"כ הדיבור על תחילתו, במקרה כזה זה סומן ב- ** בסוף הפסוק. כמו"כ מטבעו של הרש"י המשולב עלולים להיות שינויים קלים בדיבור המתחיל (כגון פתיחת וגו') או במקומם. את הכללים בהרחבה ניתן לראות במבוא לגליון פרשת בראשית.

כל הזכויות שמורות. ©

ניתן להשיג את הגליון (וכן גליונות קודמים) במאגר העלונים הממוחשב של 'דרשו', 'לדעת עלונים',

וכן ניתן להשיג במייל - 2711526@GMAIL.COM

הארות הערות ותיקוני טעויות יתקבלו בברכה 05276-00532

(ז) הָבָה נִרְדָּה - בבית דינו נמלך, מענותותו היתירה. הבה. מידה כנגד מידה, הם אמרו (לעיל פס' ד) הבה נבנה, והוא כנגדם מדד ואמר הבה נרדה, ונבְלָה שָׁם שְׁפָתָם, ונכלה. ונבלל. נו"ן משמש בלשון רבים, וה"א אחרונה יתירה, כה"א של 'נרדה', אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שִׁפְתֵי רֵעֵהוּ. זה שואל לבנה, זה מביא טיט, זה עומד עליו ופוצע את מוחו:

(ח) וַיִּפֶּן יִקְנֹךְ אֹתָם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כְלִיהֶֽאֱרֹן, וַיִּפֶּן ה' אוֹתָם מִסָּם. בעולם הזה. מה שאמרו (לעיל פס' ד) פן נפון, נתקיים עליהם, הוא שאמר שלמה (משלי י כד) 'מְנוּרֶת רָשָׁע הִיא תְּבֹאֲנָה, וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֵת הָעִיר:

(ט) עַל־פֶּן קָרָא שְׁמָהּ כָּכָל כִּי־שָׁם כָּלֵל יִקְנֹךְ שִׁפְתֵי כְלִיהֶֽאֱרֹן וּמִשָּׁם הִפְיָצָם יִקְנֹךְ עַל־פְּנֵי כְלִיהֶֽאֱרֹן: פ

ומסס הפילס. לימד שאין להם חלק לעולם הבא. וכי אי זו קשה, של דור המבול או של דור הפלגה, אלו לא פשטו יד בעיקר, ואלו פשטו יד בעיקר כביכול להילחם בו, ואלו נשטפו, ואלו לא נאבדו מן העולם. אלא שדור המבול היו גולנים והיתה מריבה ביניהם, לכך נאבדו, ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם, שנאמר שפה אחת ודברים אחדים, למדת ששנאוי המחלוקת וגדול השלום:

(י) אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שָׁם שָׁם בְּנֵי־מֵאָתָה שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם אַחֵר הַמַּבּוּל: סס בן מאת שנה. כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר המבול:

(יא) וַיְחִי־שָׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשָׁד חֲמִשָּׁה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס (יב) וַאֲרַפְכְשָׁד חִי חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שֵׁלָח: (יג) וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁלָח שְׁלֹשׁ שָׁנִים וָאַרְבַּע מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס (יד) וּשֵׁלָח חִי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֵבֶר: (טו) וַיְחִי־שֵׁלָח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־עֵבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וָאַרְבַּע מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס (טז) וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פֶּלֶג:

(יז) וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס (יח) וַיְחִי־פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רֵעֹן: (יט) וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־רֵעֹן תִּשַׁע שָׁנִים וּמֵאֹתָיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס (כ) וַיְחִי רֵעֹן שְׁתֵּים וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג: (כא) וַיְחִי רֵעֹן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג שִׁבְעֵים שָׁנִים וּמֵאֹתָיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס (כב) וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נְחֹר:

(כג) וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נְחֹר מֵאֹתָיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס (כד) וַיְחִי נְחֹר תִּשַׁע וָעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־תָּרַח: (כה) וַיְחִי נְחֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תָּרַח תִּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֹתָיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס (כו) וַיְחִי־תָּרַח שְׁבַעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אֲבָרָם אֶת־נְחֹר וְאֶת־הָרָן: (כז) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תָּרַח תָּרַח הוֹלִיד אֶת־אֲבָרָם אֶת־נְחֹר וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט:

(כח) וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תָרַח אֲבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאֹר כְּשָׂדִים:

על פני תרח חמון. בחיי אביו. ומדרש אגדה, יש אומרים שעל ידי אביו מת, שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שכתת את צלמיו, והשליכו לכבשן האש, והרן יושב ואומר בלבו, אם אברם נוצח אני משלו, ואם נמרוד נוצח אני משלו. וכשניצל אברם אמרו לו להרן משל מי אתה, אמר להם הרן משל אברם אני. השליכוהו לכבשן האש ונשרף, וזהו אור כשדים.